

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta (HE 130/2024 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Laura Terho, sosiaali- ja terveysministeriö
- asiantuntija Julia Kinnunen, sosiaali- ja terveysministeriö
- kehittämisneuvos Arne Kinnunen, oikeusministeriö
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- juristi Merike Helander, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- kehittäispäällikkö Elisa Niklander, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- kehittäispäällikkö Ilona Rimpilä, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- pääsihteeri Taina Riski, tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- pääsihteeri Silla Kakkola, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Ensi- ja turvakotien liitto
- Ihmisoikeusliitto
- Vammaisfoorumi ry

Valiokunnan lausunto TyVL 13/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia (1015/2005, jäljempänä *sovittelulaki*). Esityksessä ehdotetaan, että soviteltavaksi ei saisi ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Sovittelun kieltö ei kuitenkaan koskisi asianomistajarikoksia.

Esityksen tavoitteena on, että soviteltavaksi ei enää oteta rikoksia, joissa rikoksesta epäillyllä on tyypillisesti valta-asema uhrin nähden, ja joissa on vaikeaa selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti. Samalla pyritään varmistamaan, ettei lähisuhteessa tapahtunutta rikosta koskeva rikosprosessi voi päättyä sen vuoksi, että asiassa on saavutettu sovittelulain mukainen sovinto.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kannattaa esityksen tavoitteita. Valiokunta on valtioneuvoston tuoreimmasta tasa-arvopoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä todennut, ettei sovittelu sovi lähisuhdeväkivallan tai kunniaan liittyvän väkivallan sovitteluun (TyVM 22/2022 vp).

Lähisuhdeväkivalta

Hallituksen esityksessä lähisuhdeväkivalta määritellään väkivallaksi, jonka tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet läheisessä suhteessa keskenään. Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua esimerkiksi nykyiseen tai entiseen parisuhdekumppaniin, lapseen, vanhempaan tai muuhun läheiseen.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, lähisuhdeväkivaltaa voidaan pitää erityisen moitittavana, koska se on yleensä toistuvaa ja uhri on usein tekijästä jollain tapaa riippuvaisessa asemassa. Lisäksi lähisuhdeväkivalta tapahtuu tyypillisesti kotona, jonka pitäisi olla jokaiselle turvallinen ympäristö. Lähisuhteessa lieväkin väkivalta voi aiheuttaa uhrissa ahdistuneisuutta. Näin on etenkin, jos väkivalta jatkuu pitkään.

Tilastokeskuksen vuonna 2023 julkaiseman väestötutkimuksen mukaan 16–74-vuotiaista suomalaisista naisista 34 % ja miehistä 18 % oli joskus elämänsä aikana kokenut parisuhteessa kumppaninsa tekemää fyysistä väkivaltaa. Tämä tarkoittaa, että noin 625 000 naista ja 309 000 miestä on kokenut elämänsä aikana fyysistä väkivaltaa parisuhteessa. Vain noin puolet naisista oli kertonut väkivallasta jollekin, ja vain noin joka kymmenes naisista oli ilmoittanut väkivallasta viranomaiselle.

Suomi on kansainvälisten ihmisoikeussopimusten (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 53/2015, Istanbulin sopimus) ja Yhdistyneiden Kansakuntien kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 67/1986, CEDAW-sopimus)) osapuolena velvoitettu ehkäisemään ja torjumaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa. Suomi on saanut ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyviä suosituksia, joita kuvataan hallituksen esityksessä.

Valiokunnan lausunto TyVL 13/2024 vp

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan saamien asiantuntijalausuntojen ja niissä viitattujen selvitysten perusteella sovitteluun ohjautuu edelleen myös toistuvaa väkivaltaa siitä huolimatta, että sovittelua ja sitä koskevaa lainsäädäntöä on kehitetty. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on vuosikertomuksissaan todennut viranomaisilla olevan vaikeuksia tunnistaa ja torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa korostetaan, miten vaikea lähisuhteen ulkopuolisten henkilöiden on tunnistaa väkivallan toistuvuutta ja uhrin vapaaehtoisuuden puuttumista. Tämä johtuu lähisuhdeväkivallan dynamiikasta, johon kuuluu vallan käyttö, ja jossa väkivalta alkaa tyypillisesti vähitellen.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen on selkeä viesti lähisuhteissa tapahtuvan ja naisiin kohdistuvan väkivallan moitittavuudesta. Valiokunta katsoo, että sovittelusta luopuminen parantaa naisten asemaa ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. Lisäksi valiokunta toteaa, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen vahvistaa Suomen toimimista sitä sitovien ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti.

Ohjaaminen tukipalveluihin

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin huoli esityksen vaikutuksista lähisuhdeväkivallan osapuolten tukipalveluihin. Sovittelusta kerätty asiakaspalaute on myös ollut pääosin positiivista. Palvelunohjaus tukipalveluihin on ollut heikkoa, ja sovittelua on pidetty myös keinona ohjata väkivallan uhri ja tekijä tarvittavien palvelujen piiriin.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä tähdentänyt, että tehokas väkivaltaa ennalta ehkäisevä työ ja uhrin suojeleminen edellyttävät toimivia, poikkihallinnollisia palvelupolkuja ja moniammatillista yhteistyötä ja riittävästi resursseja kaikilla hallinnon tasoilla (TyVM 22/2022 vp). Valiokunta toistaa tämän näkemyksensä ja korostaa, että sovittelu ei ole väkivallan tekijälle tai uhrille suunnattu tukipalvelu, vaan konfliktinratkaisumenetelmä.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että tukipalveluita ja niihin ohjaamista on kehitettävä määrätietoisesti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi tarjoaa tähän välineitä ja esimerkkejä.

Vaikutukset lapsiin

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin myös huoli esityksen vaikutuksista lapsiin. Huoli liittyy pääasiassa hallituksen esityksessä tunnistettuihin mahdollisiin kielteisiin vaikutuksiin, kuten siihen, että esityksellä luovuttaisiin yhdestä keinosta ryhtyä muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty tai syytetty on lapsi. Erityisesti on noussut esiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen tilanteissa, joissa lapsi on väkivallan tekijä, voisi olla ongelmallinen YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen kanssa (SopS 59/1991).

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta yhtyy huoleen mahdollisista kielteisistä vaikutuksista lapsiin. Valiokunta pitää tärkeänä, että lakivaliokunta kiinnittää huomiota hallituksen esityksessä tunnistettuihin kielteisiin lapsivaikutuksiin ja arvioi esityksen suhdetta YK:n lasten oikeuksien yleissopimukseen, kun on kyse lapsesta rikoksen tekijänä.

Valiokunnan lausunto TyVL 13/2024 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että lakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 24.10.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Saara-Sofia Sirén kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Jessi Jokelainen vas
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Mikko Polvinen ps
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Timo Suhonen sd
varajäsen Sara Seppänen ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Meri Pensamo